הביקור הראשון שלי אצל הרבי

סוכות תשל"ו

נרשם ע"י

הרב **ישראל נח** שי' **וואגעל**

שמחת תורה תשפ"ו – חמישים שנה

בס"ד. סוכות תשל"ו

נסעתי ב"ה לרבי בפעם הראשונה ב**יום שאחרי יום הכיפורים** תשל"ו.

אבא שלי ולהבחל"ח אני, טסנו מלונדון עם "לייקר איירווייס" והגענו לניו יורק בערך בשעה 8 בערב. טסו איתנו מספר ליובאוויטשער'ס, ואחד מהם (ישעי' שטרוקס) - אחיו יוסל שי' הגיע לשדה התעופה לקחת אותו, והיה לו גם מקום עבורנו. בדרך הודיע לנו יוסל שהרבי נסע היום לאהל, וכבר התפלל מנחה ומעריב והלך הביתה, , כך שלא נוכל לראות את הרבי באותו היום.

הורדנו את המזוודות אצל משפחת דוברבסקי, שם התאכסנו, והלכנו ל-770 להתפלל מעריב.

בית הכנסת הגדול למטה היה גדול, ושונה לגמרי ממה שציפיתי - רק מקומו של הרבי היה מוכר לי מהתמונות שראיתי. עם זאת, זה היה מרגש לראות סוף סוף את 770 בפעם הראשונה.

מחוץ ל-770 היה לי קשה לראות משהו. מחרוזת של אורות, שהוקמה לחופה, הסתירה לי את הבנין. שמעתי את ההכרזה ברמקול: "ר' יוסף עמאר איז מכובד מיט ברכה אחריתא", ושמעתי את הזַמָר הנודע "ג'ו עמאר" מתחיל לשיר את הברכה "אשר ברא". (הי' נדמה לי, שע"י המיקרופון שומעים אותו בכל הבלוק!)

למחרת, י"ב תשרי, רציתי ללכת למקווה לפני שאראה את הרבי בפעם הראשונה, (באותן שנים, עד שנת תשמ"ח, הרבי לא היה יוצא לשחרית ביום חול רגיל, לכן הפעם הראשונה שאוכל לראות את הרבי הי' במנחה).

[בסביבות השעה 2:45 נכנסנו ליענקל'ס מקווה (קרעסטיר). יענקל הבלן היה שם, ורטן: "ער וויל גיין פינף מאָל א טאָג אין מקווה דארף איך אים גייבן פינף האנטעכער", (הוא רוצה ללכת למקווה חמש פעמים ביום אז אני צריך לספק לו חמש מגבות!), אבל הוא לקח את הכסף שלנו ונכנסנו.]

בזמן שחיכינו שהרבי יכנס למנחה, אמרו לי חברייי: "הרבי דאג לך לילה שלם, לך תעמוד במקום שהרבי יוכל לראות אותך". עברתי קדימה (לא לקדמת בית הכנסת, רק במקום שבו הרבי יכול לראות אותי כשהוא נכנס) וכשהרבי הגיע ראיתי אותו בפעם הראשונה. הוא נראה שונה מכל התמונות שראיתי, פניו היו רציניות אך זוהרות.

הרבי הלך לקדמת בית הכנסת, ונגע בפרוכת לפני שעלה לבימה שלו להתפלל מנחה. כל כך שמחתי על הזכות להתפלל עם הרבי, שהתפללתי לאט ובמתינות, אבל למבוכתי, עדיין לא סיימתי "שמונה עשרה" והחזן כבר התחיל חזרת הש"ץ, וחשבתי; איך אני מעיז להתפלל יותר זמן מהרבי? (זו הייתה הפעם הראשונה והאחרונה שזה קרה....).

לאחר סיום התפלה ירד הרבי מהבימה שלו והלך אל ארון הקודש לגעת בפרוכת כדרכו, וכשפנה לשמאלו לצאת, חייך הרבי חיוך גדול לצלם ר' לוי יצחק פריידין, שהגיע באותה שנה לראשונה לצלם את הרבי. שמתי לב, כשהרבי מחייך המצב רוח ב-770 משתנה – נראה שכולם שמחים כשרואים את הרבי מחייך.

בעברו ליד בימת קרה"ת, עצר הרבי ליד אחד השולחנות ודיבר עם מישהו. מיד קפצו כולם וניסו להתקרב לשמוע מה הרבי אומר, אבל תוך כמה רגעים הרבי הלך. שמעתי אנשים חוזרים על כך שהרבי שאל בחור (שצילם אותו) כמה תניא הוא יודע בעל פה. (למעשה, הרבי דיבר על כך לאחרי כשמונה שנים, בכ' חשוון תשד"מ).

באותו ערב התקיימה יחידות לאורחים שהגיעו אל הרבי [זו הייתה הפעם האחרונה שהתקיימה יחידות בין יום הכיפורים לסוכות]. אבי שאל את הרב בנימין קליין אם נוכל גם אנחנו להיכנס ליחידות, והוא השיב: "רק עכשיו הגעתם ואתם כבר רוצים יחידות?!" (כעבור שנים שמעתי, שהמנהג אצל כל הרביים הי', שקודם שומעים תורה ואחר כך נכנסים ליחידות).

בגלל היחידות, הזמן של מעריב התאחר, (בדרך כלל באמצע יחידות הי' הרבי יוצא למעריב זמן מה לפני חצות בשעה 12:45), ואבי לא הרשה לי להישאר ער עד מאוחר כדי להתפלל מעריב עם הרבי.

יום חמישי, י"ג תשרי - יארצייט של אדמו"ר המהר"ש

בהגיעי ל-770 למניין הבחורים בשעה 9:30, שמעתי אנשים אומרים שאולי הרבי לא יבוא בזמן לקריאת התורה של המניין, כי אחרי יחידות (באותן שנים) הרבי היה מגיע בדרך כלל בשעה 1:00. (הבחורים שיערו, שמכיוון שהרבי יסע לאוהל לכבוד י"ג תשרי, הוא כנראה יבוא ל-770 ב-12, וכן הי').

כשהמניין של שחרית הגיעו לקריאת התורה בשעה 10:00, המתינו קצת, ומיד קראו בתורה. (לי הי' נראה שהם חיכו מתוך כבוד, לא שהם בעצם ציפו שהרבי יבוא אז).

רוב האורחים שהגיעו ברכו ברכת הגומל במניין ההוא, אבל יוסי טיפנברון אמר לי שאם אחכה, אוכל לברך הגומל במניין של הרבי, אז יצאתי ולא הקשבתי לקריאת התורה, כדי שאצטרף למנין שעדיין לא שמעו קריאה. לאחר מכן עזבתי את 770 עם אבי והלכנו לקינגסטון לאכול ארוחת בוקר.

חזרנו ל-770, ובשעה 12 כשהרבי הגיע, נכנסנו לגן עדן התחתון לשמוע קריאת התורה ביחד עם הרבי. כשהרב גרונר ראה שיש יותר מדי אנשים, החליט שיקראו קריאת התורה בזאל הקטן, במקום גע"ת.

למישהו נולדה בת, וקראו לו לעלות 'במקום כהן'. קראו לרבי לעלות שלישי כרגיל, ולאחר מכן נגשו אלו שהיו צריכים לברך הגומל. בן דודי, נפתלי כהן, בירך ברכת הגומל, ואחריו ניגשתי גם אני. היות שזו הייתה הפעם הראשונה בחיי שברכתי הגומל, אמרתי את זה מתוך סידור, אבל באמצע הברכה הרגשתי פתאום עיניים חזקות מסתכלות בי; הרמתי את מבטי וראיתי את הרבי מסתכל ישר עליי...

אני לא יכול לתאר את האימה ופחד שנפלו עלי כשנפגשתי בעיניו החודרות של הרבי. המילה "שגמלני" מספיק קשה לבטא, ובמיוחד במצב כזה. כנראה חזרתי על המילה שש או שבע פעמים בגלל הפחד מזה שהרבי מסתכל עלי. לבסוף הרבי השפיל את עיניו, ואני הבטתי בחזרה לתוך הסידור וגמרתי את הברכה. אז הבנתי את משמעות הפסוק "וארכבותיו דא לדא נקשן"! הברכיים שלי ממש התדפקו זו בזו.

כיבדו את נפתלי כהן בהגבה, הוא הרים את ספר התורה, הראה אותו לכיוון הרבי, ואז התחיל ללכת אחורה כשספר התורה פתוח בידיו, ואז הרבי סימן באצבע ידו השמאלית שיחזיר את ספר התורה לבימה, (יוסי ט' אמר לי שמישהו מאחורה נתן לו דחיפה,) והוא הניח את ספר התורה.

מאוחר יותר באותו יום הרבי נסע לאוהל, וחזר רק לאחר רדת החשיכה. הרב גרונר, שהיה בשנת אבילות לאמו, היה חזן למנחה, ולאחר מכן הלך הרבי לחדרו ולאחר מכן הוכרז על התוועדות קצרה.

יוסי טיפנברון אמר לי שאני יכול לעמוד לידו במהלך ההתוועדות. היה לו מקום טוב, בקצה השולחן האמצעי ממש מול הרבי. אבא שלי ישב לידי בשולחן האמצעי וכשבית הכנסת התחיל להתמלאות, אבי צחק אלי: "נו, עכשיו זה מתחיל להיראות כמו בתמונות?"

נשמע האות המפורסם "ששש" ... המסמן על כניסתו של הרבי. בהגיעו למקומו התיישב, והרבי הנהן בראשו לר' יואל כהן - שעמד למטה בצד ימין - לסימן שיתחיל את ה"מאמר ניגון". יהודי זקן, שישב בשורה שמאחורי הרבי, קם והחל לנהל בידיו את הניגון. פניתי למישהו לידי ושאלתי מי זה האיש? ואמרו לי שזהו ר' הנדל ליברמן (אחיו של ר' מענדל פוטרפס), שתמיד ניהל את הניגונים. (נזכרתי ששמעתי על זה, ושפעם אחת הוא החליט להפסיק לנהל, והרבי סימן לו להמשיך).

לאחר המאמר ניגון, שמענו את קולו הצלול של הרבי מתחיל: "בסוכות תשבו שבעת ימים". [המאמר הוגה לאחר מכן על ידי הרבי.]

אחרי המאמר אמרו לי להגיד לחיים לרבי. הרמתי את הכוסית, וראיתי את הרבי מהנהן לכיווני. מכיוון שלא הייתי בטוח אם הרבי הנהן לי, חיכיתי, ואז הרבי הנהן שוב. ובכל זאת, לא הייתי בטוח והמשכתי לחכות. הרבי חייך ואיכשהו הרגשתי שזה אלי. [כמובן שכולם הסתובבו לראות למי הרבי חייך.]

במהלך ההתוועדות, דיבר הרבי על יציאה מהעיר במהלך חול המועד כדי לשמח יהודים אחרים, והדגיש שאורחים מארצות שונות – במיוחד מארץ ישראל – צריכים ללכת, להראות עי"כ שיהודים הם בעל הבתים בכל העולם ולכן מרגישים

בנוח, איפה שהם רק נמצאים.

הרבי ביקש לשיר כמה ניגונים שמחים, וסימן לשרוק. אחרי שניים-שלושה ניגונים נשאר יוסי טיפנברון עומד בעיניים עצומות, שורק לבד בכל כוחו (על אף שכולם כבר הפסיקו לשרוק), והרבי הביט בו וחייך.

לקראת סוף ההתוועדות אמר הרבי שכל הטנקיסטן ייגשו לקבל דולרים כדי לחלק לכולם, אז גם אני ניגשתי לרבי. זה לא הי' קל להגיע לרבי, וכשסוף סוף הגעתי לשם כל הקהל כבר קיבלו דולרים, אז אחרי שהרבי נתן לי דולרים והמשכתי הלאה, אמר לי מישהו, שאני אקח אחד לעצמי ולתת לו את השאר.

אחר כך אמר הרבי, שבתור הכנה לסוכות נשיר "כי בשמחה", והרבי נעמד מלא קומתו ומחא כפיים. אחר כך נתן את המזונות לר' משה ירוסלבסקי עבור "הכנסת אורחים", והרבי התחיל עוד פעם לנגן "כי בשמחה" ויצא.

יום שישי ערב סוכות

הלכנו למשרד צא"ח לדבר עם הרב קסטל, ולהירשם ללכת לשמחת בית השואבה כפי שביקש הרבי אמש. מיד כשנכנסנו, הרב קסטל בירך אותנו בשלום עליכם, ומיד הגיב: אז באתם לבקש מקום ללכת בסוכות. הופתעתי, ושאלתי אותו, איך אתה יודע? והוא ענה: אם לא, למה באתם לכאן בערב יום טוב? הוא הכניס אותנו לרשימה ללכת בכל ערב של חול המועד. ובמשך חוה"מ נסענו לגרייט-נעק, ללונג-איילנד ולמקומות אחרים שאני לא זוכר כרגע.

(באחד מלילות סוכות היה הנהג ר' ישראל שמטוב שי', ובמכונית היה גם הרב מנטליק ע"ה. הרב מנטליק אמר שלום עליכם לאבי, ובדרך התנצלות, הוא אמר בצחוק: כאן ב-770 אומרים "שלום עליכם וצאתכם לשלום" בו זמנית...).

ביום טוב, בכל פעם שהרבי נכנס ויוצא מתפילה היו שרים, בדרך כלל הניגון שמחה שהרבי היה מתחיל לאחר אחד מה"אתה הראת".

באמצע מעריב (בליל א' דיום טוב) הייתה מהומה קטנה, ושמעתי אנשים מתלחשים שמאיר פרידמן התעלף. הסתכלתי על הרבי באותו הרגע, וראיתי שהרבי

עצם את עיניו (זה היה באמצע מי כמוכה), במוחי הצעיר חשבתי, הרבי עכשיו מתפלל גם על האדם הזה שהתעלף. למחרת נתנו למאיר פרידמן הגבה, ושמעתי אנשים מעירים, נתנו הגבה למי שהתעלף אתמול בלילה...

במהלך שחרית, יוסי טיפנברון עזר לי להגיע קדימה, די קרוב לרבי, שמתי לב שהרבי לא ישב כל משך התפילה. (מאוחר יותר שאלתי את אבא שלי אם הי' לו מקום לשבת, והוא אמר שכן, אבל הוא לא ממש ישב, כי הרבי עמד כל התפלה). כשהגיע קרוב לקריאת התורה, אמר לי יוסי, בוא נלך קרוב לבימה, כדי שנשמע את הרבי אומר ההפטורה. במהלך ההפטרה הוא הרים אותי לרגע, והצלחתי לראות את הרבי די קרוב, איך שאומר את ההפטרה.

באותו יום, הגענו ל-770 כרבע שעה לפני מנחה, וראינו מרחוק את הרבי הולך ב-Eastern Parkway לכיוון 770, אבל לא רציתי לעמוד כשהרבי בא, ונכנסתי ישר לביהכ"נ.

לפני מעריב **בלילה השני' של יום טוב**, החל הקהל לשיר הניגון "על הסלע", והנה הגיעה הפתעה גדולה! כשנכנס הרבי, במקום שהשירה תפסק ויתחילו מעריב, הניח הרבי את הסידור שלו על הסטנדר, הסתובב לקהל והחל למחוא כפיים נמרצות. כולם החלו לקפוץ בהתרגשות למעלה ולמטה לפי קצב הניגון, שנמשכה מספר דקות עד שהרבי פנה למזרח כדי להתחיל להתפלל מעריב. האושר ניכר על פני כולם, וכפי שאמר לי אז יצחק גולדשטיין: ממש כמו שמחת תורה!

באותו לילה כשחזרנו לבית משפחת דוברבסקי לסעודת יום טוב, ראינו את הסוכה שלהם מלאה עד אפס מקום, לרגל התוועדות שמחת בית השואבה השנתית של ר' מענדל פוטרפס. בתחלה רק השולחנות היו מלאים, אבל בהמשך נכנסו עוד ועוד אנשים והיה רק מקום עמידה. גם הרב לייבל גרונר הגיע, והוצע לו מקום לשבת אבל הוא לא רצה, עד שר' בערל דוברבסקי שי' הגיב: דער כבוד איז **ניט** פאר **דיר** (הכבוד איננו בשבילך)! ואז הרב גרונר התיישב מיד.

זו הייתה התוועדות שמחה. ר' אשר סאסאנקא עשה קידוש על משקה, ולאחר מכן אמר לו ר' מענדל, דו דארפסט דאנקן דעם אויבערשטן, אז דו האסט דער זכות אז דו קענסט מאכן קידוש אויף משקה. (אתה צריך להודות לה' על הזכות שאתה

יכול לעשות קידוש על משקה), [אבא שלי לא נהנה יותר מדי מהערה זו...].

הרב איטשע מאיר גוראר שי' סיפר, שהיה אצל הרבי לפני יום טוב לתת לרבי לולבים, והרבי שאל אותו, מדוע הבחורים האורחים לא לומדים? הרבי הוסיף, הייתי מזכיר זאת בהתוועדות, אבל למה כל העולם צריך לדעת מה שקורה כאן?

ר' מענדל פוטרפאס ניגן "אתה בחרתנו" ברוסית, ור' אשר ששונקין שר באידיש "א סוכה'לע א קליינע". ר' מענדל גם הזכיר שראה שהרבי עודד היום "הוא אלקינו" בשתי ידיו (בד"כ הרבי מסמן רק ביד אחת לשיר).

באמצע מהלך ההתוועדות התחיל לרדת גשם חזק, וכולם ברכו ברהמ"ז במהירות ועזבו את הסוכה, ומכאן ואילך ירד גשם כמעט בכל חג הסוכות. במיוחד בתקופת חול המועד היה קשה לאכול בסוכה, כולם מיהרו להיכנס ולצאת מהסוכה למינימום, תוך שיורד גשם ללא הרף, (עוד על כך בהמשך אי"ה).

למחרת בבוקר יום שני של סוכות, קמנו מוקדם לברך על הד' מינים של הרבי, ולאחר מכן הצטרפנו למניין של הרבי לתפילה. מעולם לא ראיתי אתרוג כ"כ גדול כמו של הרבי, וגם היה לו פיטום. כשהרבי אחז בו, הוא מילא את כל ידו ועוד. אחרי הלל, הגיע הזמן לומר הושענות, מישהו (כנראה ד"ר זליגסון) הוציא את ספר התורה מתוך ארון הקודש, וסגר את ארון הקודש, והרב לייבל גרונר ניגש ופתח אותו מחדש.

הרבי הלך ראשון בהקפה סביב הבימה לאחר החזן, ולאחר שהרבי חזר לבימה שלו, עמד והסתכל על הקהל, מחכה שכולם יסיימו להסתובב. החזן כנראה לא הבין שהרבי ממתין, וכשהיה מוכן אמר בקול את הפסוק האחרון: "למען דעת"! ומיד פנה אליו הרבי, ובידו השמאלית כשאוחז באתרוג הגדול, עשה תנועת שאלה. מיד נעצר החזן, וכשסיימו שאר הקהל להסתובב, פנה הרבי בחזרה אל מול מזרח, ובעצמו החל לשיר "הושיעה". הרבי עודד בראשו הק' בקצב עם השיר, ושרו כמה פעמים, וכאשר הרבי הפסיק, כולם הכריזו את הפסוק "למען דעת".

כשהגיע זמן קריאת התורה, שאלתי את יוסי טיפנברון אם הוא רוצה להתקרב שוב לבימה, לשמוע את הרבי אומר הפטרה, והוא אמר לא, יש לו סיבה שהוא רוצה

להישאר קדימה ליד בימת הרבי. במהלך קריאת התורה, אנשים הבחינו שהרבי קורא ספר חדש עם כריכה אפורה בריכוז רב, ושני בחורים ישראלים התקרבו כמה שהעזו לנסות לראות איזה ספר זה. אחד מהם הצליח סוף סוף לראות, שזה היה הרמב"ם הוצאת פרנקל, שיצא זמן לא רב לפני כן.

כשהרבי עלה למפטיר, ראיתי את יוסי מטפס לבימה של הרבי, ובשמחה רבה הוא הראה לי עלה של הדס. הוא אמר לי: בשעת הלל שמתי לב שעלה נשר מהלולב של הרבי, אז החלטתי לקחת אותו בשעת מפטיר. כשראיתי את זה, ביקשתי מילד שעמד שם לחפש אם יש עוד עלה, הילד אמר לי שהוא מפחד לעלות, אולי הרבי יראה אותו. הסתכלתי על הרבי, וראיתי שהוא מסתכל על ההפטרה שהוא קורא, אז אמרתי לו שהרבי לא מסתכל, והילד מצא לי עוד עלה...

במוצאי יום טוב הרבי התפלל מעריב למעלה בזאל הקטן, ואחרי מעריב מישהו עשה הבדלה. לא חשבתי על זה הרבה, עד שבסוף הבדלה בירך המבדיל את הברכה לישב בסוכה, והבנתי שהמבדיל עמד בחוץ בסוכה אל מול החלון, ואבי התחיל לצחוק, עד מישהו סימן לו לשתוק, כי הרבי כאן.

כאמור, בכל חול המועד ירד גשם כמעט ללא הפסקה. באחד (או יותר) מימי חול המועד, התור לברך באתרוג של הרבי התחיל למטה בבית הכנסת הגדול, עלה במדרגות, דרך שני המסדרונות, החוצה דרך דלת הכניסה, לכיוון חלק הקדמי של הסוכה הגדולה, שם עמד ר' מאיר הארליג במעיל פלסטיק. מישהו שם שקית ניילון על המקום שבו הוא עמד, כדי שהוא לא יירטב כל כך. בזמן שחיכינו בתור, אבי ביקש ממני להביא לו משהו, וכשחזרתי למצוא אותו, הוא היה במסדרון ליד הדלת הראשית, וראיתי שהרבי בדיוק הגיע מהבית, ועצר במסדרון לתת לאיש עני קצת צדקה, כפפה אחת לבוש וכפפה אחת ביד, כדי שיוכל להוציא קצת צדקה מהכיס.

הגשם היה כל כך מטריד, עד שמישהו כתב לרבי ושאל אם זה לא סימן שה' לא מרוצה מאיתנו, כאמור במשנה, והרבי השיב לו: כיון שכבר בירכנו לישב בסוכה באותו היום, זה סימן שההתוועדות צריכה להתקיים בתוך הבית, מתוך מנוחה ויישוב הדעת. (ליקוטי שיחות כרך י"ד עמ' 433). רק בשמיני עצרת ראיתי שוב סוף סוף את השמש.

בליל **הושענא רבה** הלכנו ל-770 לומר תהילים עם הרבי, בית הכנסת היה די מלא בשעה 1:00 כשהרבי נכנס. לפני שהרבי נכנס לקח הרב לייבל גרונר את המיקרופון, ונתן מספר הנחיות בקשר להקפות ולשמחת תורה.

לאחר תהילים החלו לשיר את הפסוק הללו את ה' בניגון של אשרינו, והרבי עודד את השירה. (אמרו בשמו של הרב חודקוב, ששיר זה היו שרים לפני הרבי הקודם כאשר הרבי הקודם לא היה במצב רוח שמח, ולכן יש לחבר כעת את הניגון עם מילים...).

לאחר שהרבי עזב, הרב דוד רסקין לקח את המיקרופון ורצה לומר כמה מילים, אך הוא היסס, כי הקהל עדיין שר את השיר שהרבי זה עתה עודד. לאחר כמה דקות הוא הודיע, שכמה אנשים הציעו, מכיוון שהרבי שם דגש גדול ללכת למקומות שונים ולשמח אותם, הרי ודאי שצריך לעשות את אותו הדבר כאן, ואנשים נכנסו לסוכה הגדולה כדי להתוועד. בשעה 5:00 בבוקר עזב הרבי את 770 ללכת הביתה, ובצאתו הסתכל לתוך הסוכה הגדולה וראה את האנשים מתוועדים בגשם, ואמר: לפום צערא אגרא.

בוקרו של הושענא רבה, הי' די מלא והיו דחיפות בשעת התפילה, וכפי שאבי אמר לי אחר כך, הוא הסתובב 10 פעמים מסביב בימה להושענות: 7 כמו שצריך, ועוד 3 כדי לצאת...

לאחר התפילה חילק הרבי לקח לכל מי שלא קיבל בערב יום כיפור, והפעם הי' חידוש שהרבי חילק לקח ליד חדרו ולא ליד סוכתו, בגלל הגשם.

שמיני עצרת

אמרו לנו שחשוב לתפוס מקום להקפות לפני תחילת יום טוב, אז יחד עם כמה חברים, תפסנו מקום בפירמידה שהיה הכי קרוב לבימה של הרבי, אמרו לנו אחר כך, שזה המקום הכי מסוכן ב-770 - בין הרוסים לצרפתים... אבל היינו קצת יותר קרובים לרוסים. בזמן שחיכינו לכניסת הרבי למעריב, אברך רוסי בידר אותנו ילדים אנגלים, בסיפורים משעשעים...

כשהרבי נכנס למעריב הי' שקט, וכשהרבי הגיע למקומו הניח את הסידור שלו על הסטענדר, פנה אל הקהל והחל לשיר ניגון (זאל שוין זיין די גאולה) ללא מילים. שאגת הקהל איך שכולם הצטרפו לשירה הרשימה אותי ביותר, והרגשתי איך האווירה שונה מהתוועדות. הרבי עמד ומחא כפיים, מעודד את הניגון, ואז התחיל מעריב. לאחר מעריב הודיע הגבאי שהקפות יחל בשעה 9:30, והרבי יצא מביהכ"נ. הרב בלסופסקי הזמין את אבי לעשות את הקידוש בסוכה שלו, והצטרפתי אליו. היו שם שני בנים שלו, אחד מהם עשה קידוש על משקה, והשני הוכיח אותו על כך באומרו שזה נגד רצונו של הרבי, ע"ז טען הראשון ששמיני עצרת שונה. (אם אני זוכר נכון, האב סירב להתערב בדיון של בנו).

בשעה 9:30 נכנס הרבי להקפות. (אני לא זוכר אם הם שרו כשהרבי נכנס, אבל בהחלט הייתה התרגשות באוויר. אני זוכר את הרב גרונר עומד ליד מקומו של הרבי, לפני שהרבי נכנס, מחייך מאושר כשדיבר עם מישהו). הרבי התכבד באמירת הפסוק הראשון והאחרון של אתה הראית, ולאחר מכן המשיך להקפות. הרבי התכבד תמיד בספר תורה הראשון של הקפה הראשונה והאחרונה, וגיסו של הרבי הרש"ג בס"ת השני. שניהם החזיקו ספרי תורה קטנים, שקל יותר לרקוד. כשהרבי הושיט את ידו והניח את זרועו על זרועו של הרש"ג לרקוד (בסגנון ליובאוויטש), הקהל התחיל לשיר את ניגון הקפות המפורסם, זה היה מדהים. לאחר שהרבי חזר למקומו לחמשת הקפות האמצעיים, המשיך הרבי לעודד את השירה משם.

קבוצות שונות זכו ב"הקפות", והיו מתאמצים להגיע לבימה באמצע בית הכנסת.

שמעתי הודעה: איז מען מכבד אלע פראנצויזער מיט א הקפה (מכבדים את כל הצרפתים בהקפה)... מצמצתי! רגע אחד הם היו שם, ברגע הבא הם נעלמו! כל ה-200! הם נחתו באמצע, בבת אחת! לידי אני רואה אדם אחד בודד, בלי כובע, חסר לו חצי החליפה שלו, לבוש בנעל אחת, הוא התכופף, הרים שני ציצית מהספסל שעליו עמד, והכניס אותם לכיס! (מאוחר יותר שמעתי, כל הקבוצה נחתה על גבי בחור אחד, ור' לייבל ביסטריצקי היה צריך לתת לו חמצן, משני מכלי החמצן הירוקים הגדולים שעמדו מוכנים ליד הבימה).

בכל ניגון הלך הרבי מהסטנדר שלו, כמה צעדים לאמצע הבימה שלו, ומשם עודד הרבי את השירה. הקפות נגמרו בסביבות השעה 10:45.

בוקר שמיני עצרת, שחרית התחיל בשעה 10:00 כרגיל, אינני זוכר משהו לא רגיל במהלך התפילה. אבי ע"ה סיפר לי, שבשעת אמירת יזכור הוא ראה שהרבי בוכה. היום סוף סוף הופיעה השמש, וב"ה אכלנו בסוכה במנוחה.

שמחת תורה

ליל שמחת תורה, הגענו ל-770 מוקדם כדי לתפוס מקום להתוועדות. אבי הושיב אותי לידו, בשולחן ממש מול הרבי.

הרבי נכנס, התיישב במקומו, מילאו את הגביע והוא הואיל לקדש בשקט. כשהרבי סיים לעשות קידוש, שמתי לב שהרבי ירד יותר למטה, והבנתי שהרבי לא ממש ישב בקידוש, אבל לא קם לגמרי, כדי שכולם לא יצטרכו לעמוד.

במהלך ההתוועדות הסביר הרבי כמה פסוקים מ"אתה הראת" ואמר שיחות אחרות. בשלב מסוים ביקש הרבי שישירו ניגון של שפת המדינה עם מילים בשפת המדינה. התחילו לשיר הניגון "From 770 we go marching out" (מ-770 אנו צועדים החוצה), אבל הרבי לא הגיב, כאילו לא שרים, אז כולם הפסיקו לשיר. בזמן שאנשים (בחורים) חשבו מה לשיר, פנה הרבי לחזן בערל זלצמן: זלצמן, זינג עפעס אויף רוסיש (תשיר משהו ברוסית), והוא התחיל שיר עם המילים מי חבדניקי. הרבי עודד את השירה בתנועות בראשו מימין לשמאל.

עכשיו עדיין היו צריכים לשיר ניגון באנגלית, אז הרבי הכריז: וואו זיינען די מדריכים פון די מחנות (איפה המדריכים ממחנות קיץ)? והבחורים התחילו "רק תורה אחת רק שבת אחת" (בניגון של 'יאנקי דודל). הרבי החל למחוא כפיים כל כך מהר, שבקושי יכולתי לומר את המילים (במיוחד, מכיוון שלא הייתי אמריקאי, לא הכרתי את המנגינה, את המילים כן הכרתי). אחד החסידים המבוגרים בשולחן (שכנראה גם לא הכיר את הניגון התחיל לעודד אותי, נו, תשיר!

לאחר השיר באנגלית, ביקש הרבי שינגנו שיר צרפתי עם מילים בצרפתית. ולמרות שאדמו"ר הזקן היה נגד נפוליאון והצרפתים, בכל זאת עכשיו צריך לשיר אותו, וזה רבלוצי' נגד היצה"ר. אחר כך הביט הרבי לימינו, שם עמד אבוחצירא (עם

כובע ענק) בראש קבוצת צרפתים, ועודד אותו ואותם, בניידות ראש חזקות, והם שרו את ההמנון הצרפתי, עם החלק החדש שרק הלחינו לאחרונה...

לאחר מכן ביקש הרבי שישירו ניגון ב"מאמע לשון" (יידיש), ושרו "זאל שוין די גאולה", ולאחר מכן ביקש הרבי שישירו שיר בלשון הקודש, שזה (לה"ק) "אם כל השפות", ושרו "אין אדיר" שאותו עודד הרבי, ובמיוחד בסיום כשחזרו שוב ושוב על הקטע "מפי קל יבורך ישראל".

בתום ההתוועדות קם הרב מרדכי טלשבסקי, להכריז על הסדר שיהיה בין ההתוועדות והקפות. הוא התחיל בהכרזה הרגילה "שא שטילער"! לא שמתי לב מה שסימן הרבי, אבל ראיתי את הרב גרונר מראה לו בחוזקה, אומר לו לקום על השולחן. הוא עשה זאת בעל כורחו, ורצה להתחיל להכריז, כאשר אמר לו הרבי: צום ערשטן זאג לחיים (דבר ראשון תגיד לחיים). ר' טלשבסקי אמר לחיים, והרבי אומר ענה לו בחיוך. אחר כך הכריז הרב טלשבסקי שוב "שא שטילער", אמר לו הרבי: זאג דריי מאל אזוי ווי כל נדרי (תגיד שלוש פעמים כמו קול נדרי) [הרב טלשבסקי היה החזן לקול נדרי]. אז חזר הרב טלשבסקי "שא שטילער" שלוש פעמים. ואז הרבי אמר לו, אמור את זה 3 פעמים, כל פעם הרם את הקול. אז כך עשה הרב טלשבסקי. כל הזמן שזה נמשך, הרבי חייך חיוך רחב. אחר כך התחיל הרבי לשיר את הניגון של "איוואדיעמין ניע אוטאנים" (ללא המילים), פעם אחת בעצמו, ואחר כך פעם שנייה ועשה תנועה בידו שכולם יצטרפו, ואז הרבי יצא.

כ-45 דקות לאחר ההתוועדות, נכנס הרבי להקפות. הלילה מכרו את פסוקי "אתה הראת", וזה לקח בערך שעתיים עד שההקפות עצמם התחילו. הרבי בעצמו התכבד באמירת כל ה"אתה הראת" בפעם הראשונה, ובפעם השנייה והשלישית את הפסוק הראשון והאחרון, ולאחר מכן קרא הרבי את הפסוק ופרצת שלוש פעמים, וכולם חזרו על כך בכל פעם. במהלך אתה הראת ניגשו אנשים שונים לדבר עם הרבי.

שוב היה זה מחזה לא ייאמן לראות את הרבי רוקד עם גיסו את ההקפה הראשונה והשביעית, ואת חמשת ההקפות האמצעיות עודד הרבי ממקומו על בימת התפילה. כל קבוצה שזכתה להתכבד בהקפה, גם זכתה להתחיל את הניגון. כמובן שהיו השירים המסורתיים שהיו שרים כל שנה, כמו "על הסלע" "וכל קרני"

(ואולי אחרים). מה שהיה מדהים זה איך כולם היו עוקבים אחר מחיאת הכפיים של הרבי, גם בתחילת וסיום הניגון, וגם בקצב. בניגון "וכל קרני" היה חלק אחד, הייִ אויבין, שבו הרבי מחא כפיו מהר מאוד, וכולם היו שרים/צועקים: "איי איי איי איי" בערך דקה בערך... זה היה מאוד מרגש, ומאוד חדש לילד שגדל באנגליה. [דרך אגב, היה קריר בחוץ ולבשתי סוודר, וב"ה עשיתי זאת, כי במקום שבו עמדתי גבוה על הפירמידה, ליד עזרת נשים של קינגסטון, המזגן נשף חזק מאוד עלי, עד שנזכרתי ששמעתי פעם שאפשר לסובב את תריסי המזגן, והפניתי אותם לכיוון אחר ממני. כמובן שמישהו אמר לי שלא אסגור אותם, כי הקהל צריך את המזגן, והראיתי לו שרק כיוונתי אותם לכיוון אחר ולא סגרתי אותם].

בסיום ההקפות, כשהרבי יצא מביהכ"נ, הסתכלתי לרגע לצד השני, ופתאום דני ק' צועק לי בהתרגשות, תסתכל! הסתכלתי על הרבי שזה עתה עלה על השולחן, (לכאורה הוא עלה על ארגז שהיה מתחתיו), ו קפץ מהשולחן על הרצפה, ובשעת הקפיצה למטה נתן תנופה אדירה בזרועו לעודד את השירה, (דרך אגב, השולחנות האלה הם יותר גבוהים משולחנות רגילות...), והמשיך לעודד את השירה כשהוא יצא. לגיסו הרש"ג זה לא היה כל כך קל, ונזקק לעזרת הרבנים גרונר וקליין כדי לעבור את השולחן...

לאחרי שהרבי יצא, אנשים לא מיהרו כל כך לעזוב, למרות שהשעה הייתה די מאוחרת בסביבות השעה 3:30 בערך, ומעגלי ריקודים פרצו בכל בית הכנסת. שמתי לב לאבי רוקד, אדום בפנים, נראה היה שהוא מלא השראה והתרגשות... גם אני הצטרפתי לכמה ריקודים, אבל מאוד עניין אותי מה קורה. שמתי לב למה שנראו לי קבוצות של צרפתים, ששרו "אם אתם משמרים נרות של שבת", (חלפה רק שנה מאז החלה מבצע נש"ק). אח"כ הבחנתי בבחור חסידי מצרפת, שאמר לא מעט לחיים, הוא ניסה לתפוס את בקבוק ה-96 שר' לייבל ביסטריצקי החזיק, אבל ר' ביסטריצקי החזיק חזק ולא נתן לו. בחור עשה 'חזרה' על מה שהוא שתה... ור' לייבל ביסטריצקי אחז בו בעדינות אבל חזק, נתן לו מים, ועזר לו לשכב על ספסל. הבחור הצרפתי הנ"ל שהיה די גבוה, התכופף לרקוד עם ר' ישראל שמטוב, שפתח את זקנו שבדרך כלל מקופל, (בקושי זיהיתי אותו), היה מצחיק לראות אותם רוקדים יחד. אחר כך התיישב הבחור ליד הרב לייבל גרונר, והתחיל לשפוך את לבו, אבל הוא החליף את את הרב לייבל גרונר בחשבו שהוא הרב דוד רסקין... באמצע

כל זה אבי חזר בריצה ל-770 לחפש אותי, כבר הי' באמצע הדרך הביתה ופתאום תפס שאני לא נמצא לידו. מאוחר יותר הוא אמר לי שר' לייבל ביסטריצקי נתן לו טעימה מה-96...

בוקר של שמחת תורה, הגענו לבית הכנסת קצת מאוחר.. והיינו צריכים להשיג את המנין, ונכנסנו למניין של הרבי בזמן שהם מוכרים את פסוקי אתה הראת, וזה שוב לקח הרבה זמן. ביהכ"נ היה יותר ריק מאתמול בלילה, והצלחתי למצוא מקום די בקלות. באמצע אתה הראת, כמדומני שזה הי' כשהרבי אמר פסוק, ר' אשר ששונקין הופיע, עם הטלית שלו על הקסקט שלו, ושר בקול אחד מניגוני חאריטונוב האהובים עליו... מיד שם בחור את ידו על פיו, וליווה אותו אל מחוץ לבית הכנסת. ר' אשר ניסה להיאבק מעט, אך ללא הועיל.

לאחר סיום אתה הראת, הרבי קיבל ספר תורה קטן, והוא הלך דרך שביל השולחנות אל מקום הריקודים. ב"ה הצלחתי, די בקלות, להושיט יד ולגעת בספר תורה בזמן שהרבי מחזיק בו. הפעם, כשהרבי רקד עם הרש"ג, זה היה שונה, כי בעיקר אפשר היה לראות רק את הטלית של הרבי, ובקושי לראות את פניו, למרות שהרבי עשה תנועות בראשו כדי לעודד את השירה.

אחרי הקפות, היה קריאת התורה. באותן שנים כולם היו מתגודדים סביב הבימה ומנסים למשוך את תשומת לבו של הבעל קורא, שהיה קורא לכל אחד בשמו לעלות לתורה. ניסיתי, אבל בהיותי נמוך מדי וצעיר מדי, לא שמו לב אלי, אבל בכל זאת החלטתי להצטרף לעלייה, לאחר שנישקתי את הטלית שהתעופפה מסביב, לאחר שנגעה בספר תורה.

חזרתי לקדמת ביהכ"נ, והבחנתי ב"בימה" של הרבי, נער כבן 15 או 16, לבוש טלית על כתפיו, הוא בטח ספרדי, והרבי סימן לו באצבעו. ללכת לבימה ולקבל עליי'.

נשמע קצת מוזר לשמוע איך שקוראים את שמו של הרבי הקודם, וכמו כן לשמוע את שמו המלא של הרבי. כשהרבי עלה לחתן בראשית, שמתי לב שהוא מחזיק את העצי חיים ע"י הטלית שלו, וגם ראיתי שהוא השאיר מספיק רווח בינו לבין הבעל קורא, מספיק כדי שעוד מישהו יכול לעמוד שם. לאחר סיום התפילה מיהרנו הביתה לאכול, כי לפני השקיעה תהיה עוד התוועדות.

לאחר סעודת החג התפללנו מנחה בבית הכנסת "כתב סופר".

(אבי העיר לי שאנשים אלו כנראה היו בעלי מקומות קבועים בהתוועדות, ולכן לא מיהרו להגיע ל־770 ולקחו את זמנם לפני שהתפללו).

כאשר הגענו ל־770 היה כבר די מאוחר, לא זמן רב לפני שהרבי נכנס (אני חושב שההתוועדות התחילה בסביבות 6:30), ואבי לא היה בטוח שיוכל להשיג לי מקום לידו, ולכן הציע שאנסה להשיג מקום לעצמי.

עליתי על בימת ההתוועדות, והצלחתי לעלות על ספסל מאחור, בצד ימין של הרבי.

בעומדי מאחורי הרבי יכולתי להבחין בפרטים אחדים שלא הייתי רואה אילו עמדתי מקדימה.

לאחר נטילת ידים, ניגב הרבי את ידיו במגבת גדולה וצבעונית, וניגב בקפידה בין אצבעותיו עד שכולן היו יבשות לגמרי. לאחר מכן הניח את המגבת על משענת יד ימין של כסאו, והיא נשארה שם במשך כל ההתוועדות.

שמתי לב שלמרות שהרבי היה מחזיק את ידיו מתחת לשולחן בעת שדיבר, הוא בכל זאת השתמש בתנועות ידיים לכל אורך הזמן.

למשל, כאשר דיבר על ארץ ישראל, הוא הזכיר שהם הקיפו את חברון, ובאותו רגע עשה תנועת הקפה עם אצבע ימין שלו – מתחת לשולחן.

שמתי לב גם לכך שהניח את רגלו השמאלית מאחורי רגלו הימנית, והיא נשארה כך במשך כל ההתוועדות.

בזמן הניגונים היה מתופף ברגלו השמאלית, כפי שהייתה מונחת מאחורי הימנית.

ההתוועדות הייתה די שמחה ("פריילעך"), והרבי רמז למספר אנשים לומר "לחיים", ועודד את השירה פעמים רבות.

הרבי רמז לר' ישראל קוק מכפר חב"ד לומר "לחיים" כמה פעמים. לאחר מכן לקח הרבי כוס פלסטיק, מילא כרבע ממנה מים מהבקבוק שעל שולחנו, ומסר אותה לרב לייבל גרונר שימלא אותה ביין. רב גרונר מילא ומסר אותה לר' ישראל קוק. לאחר ששתה את הכוס, עמד ר' ישראל קוק ואמר בקול אל הרבי: "ישנם יהודים בארץ ישראל שאומרים שלא יניחו תפילין – עד שהרבי מליובאוויטש יבוא לארץ ישראל...". הרבי הגיב בחיוך רחב, ורמז בידו לר' ישראל לשבת.

מימיני, על ספסל אחר, היה אדם אחר שהרבי רמז לו לומר "לחיים". לאחר שאמר פעם אחת, רמז לו הרבי בשתי אצבעות לומר "לחיים" פעם שנייה. לאחר השנייה, רמז בשלוש אצבעות לומר "לחיים" פעם שלישית. לאחר מכן רמז בארבע אצבעות לומר "לחיים" פעם רביעית.

בשלב מסוים מחא הרבי כפיים בחוזקה מאוד לעידוד השירה, ובאמצע מחיאות הכפיים סידר במהירות את עניבתו והמשיך למחוא כפיים. כעבור דקה הרבי הנהן "לחיים" לצד ימין שלו, והרכין עצמו קלות למעלה כדי לענות "לחיים" גם לצד שמאל. (זה הזכיר לי את הסיפור על חג השבועות תשט"ו ששמענו מהרב סודאק לא מזמן).

בסביבות 12:35 הרבי סימן לשיר את ניגון המאמר, ואמר מאמר שהתחיל במילים: "ביום השמיני עצרת תהיה לכם". לאחר שיחה קצרה נוספת ושירת ניגונו של אדמו"ר הזקן, (בזמן שירת ניגון אדמו"ר הזקן הרכין הרבי את מצחו על ידו, כשמרפקו נשען על השולחן – אומרים שזה דבר נדיר מאוד שהרבי עשה כן), בירך הרבי ברכת המזון. לאחר שהניח את הכוס (אחרי "ובנה ירושלים"), ניגב הרבי את ידיו במשך זמן מה על אותה מגבת צבעונית שהייתה תלויה על משענת יד ימין שלו.

לאחר ברכת המזון, ניגש הרבי אל הקיר שבו נהג להתפלל ערבית. לאחר מכן עשה הרבי הבדלה לכולם. אחר ההבדלה נתן הרבי לכולם כוס של ברכה.

ניגשתי לקבל כוס של ברכה, ושתיתי אותה מיד, ולאחר מכן הצטערתי מדוע לא שמרתי ממנה, אך באמת לא היה לי שום דבר במה לשמור בה את היין.ראיתי באמת שחלק מהאנשים החזיקו בקבוקי תרופות קטנים שבהם שמרו את היין שקיבלו מהרבי.

גם אבי ניגש לכוס של ברכה, וכיוון שרצה לקבל עבור כמה אנשים, לקח בקבוק יין ריק כדי שהרבי ימזוג לתוכו. נדמה לי שביקש עבור שלושה אנשים, והרבי מזג ארבע פעמים לבקבוק. לימים שמעתי שהרבי היה נוהג לפעמים למזוג ארבע פעמים – כנגד ארבע האותיות של שם הוי'ה. לאחר שקיבלנו כוס של ברכה, לא נשארנו, אלא הלכנו הביתה.

למחרת - **אסרו חג** - בצהריים התקיים הכינוס תורה המסורתי. לאחר הכינוס חילק הרב מענטליק ע"ה חתיכות מהחלה ומעט מים, שהרבי נתן לו לחלק לכל המשתתפים בכינוס.

בימי חול המועד הודיע הרבי כי ביום אסרו חג הוא מתכוון לנסוע לאוהל. הודעה זו שינתה את תוכניותיהם של כמה אנשים, כולל אותנו. הכרטיסים שלנו היו מוזמנים ליום שלאחר איסרו חג, ולא הייתה שום אפשרות לשנותם – אילו היינו נשארים, היינו מאבדים את כל הכרטיס.

אבי שאל את הרב חודוקוב במהלך חול המועד האם יש דרך כלשהי שנזכה ליחידות לפני שנעזוב, אך כעת זה נראה בלתי אפשרי. (ביום שבו הרבי נסע לאוהל – לא התקיימה יחידות).

כשחזר הרבי מהאוהל, התפלל מנחה וערבית ואז נסע הביתה.

כמה אנשים העלו השערות – שאולי תתקיים התוועדות, כיוון שהרבי נסע לאוהל בתאריך לא רגיל –

אך לאחר ערבית שלח הרבי הוראה: שכל מי שהיה נשאר בשביל התוועדות – יישאר עתה לכינוס תורה.

למחרת (לפני שנסענו) הציעו כמה אנשים לאבי שנעמוד מחוץ לחדרו של הרבי לקבל ברכת הדרך, (דבר שלא היה נהוג באותן שנים, ורק נהיה מנהג מאוחר יותר), ואולי הרבי יברך אותנו, או אף יתן לנו צדקה, כפי שקרה בעבר.

לאחר תפילת מנחה, אבי ואני, ועוד אחד או שניים שגם היו צריכים לנסוע באותו יום, עמדנו מחוץ לחדרו של הרבי וחיכינו שיבוא למעלה. כשנכנס הרבי למסדרון,

לחש הרב גרונר משהו לאוזנו של הרבי. בינתיים, בפתח הזאל, כמה בחורים טיפסו על ספסלים לראות מה יתרחש.

כאשר הרבי הגיע אלינו, עצר ואמר: "**איר זאלט פאָרן בשעה טובה ומוצלחת, זאל זיין א הצלחה'דיקע יאָר און א תורה'דיקע יאָר**" (תסעו בשעה טובה ומוצלחת, שתהיה שנה מוצלחת ושנה של תורה).

אבי אמר שכאשר הרבי אמר הצלחה'דיקע יאָר" (שנה מוצלחת) – הרבי הביט לו בעיניים. ואני הבחנתי שכאשר אמר "תורה'דיקע יאָר" (שנה של תורה) – הרבי הביט ישר אליי.

*

זהו הסיכום של ביקורי הראשון אצל הרבי, שזכיתי לו לפני 50 שנה לאויוש"ט, יהי רצון שברכות וחוויות אלו יוסיפו להעניק השראה, ושנזכה בקרוב ממש להתראות שוב עם הרבי בביאת משיח צדקנו נאו ממש.